

Przemoc wobec kobiet jako przestępstwo z nienawiści

Dominika Czerniak

Doktor nauk prawnych, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Katedra Postępowania Karnego; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8970-4017>

Słowa kluczowe: przestępstwa z nienawiści, przemoc wobec kobiet, przemoc motywowana płcią, postępowanie karne, prawa kobiet, prawa człowieka

1. Wprowadzenie

Przemoc wobec kobiet jest zjawiskiem obecnym we wszystkich kulturach i społeczeństwach. Można również przyjąć, że jest zjawiskiem egalitarnym – dotyczy kobiet niezależnie od ich statusu społecznego, zamożności, wykształcenia czy wyznawanej religii¹. Oficjalne statystyki Eurostatu podają, że w Europie ok. 31% kobiet w wieku między 18 a 71 lat doświadczyło jakiejs formy przemocy – fizycznej², psychicznej³ lub seksualnej, w tym zgwałcenia⁴. Kobiety doświadczają przemocy w miejscach pracy⁵, domach⁶, szkołach, na uczelniach wyższych, ale też w miejscach dość przypadkowych – w podróży⁷, podczas powrotu do domu⁸ czy uprawiania sportu⁹. Dane statystyczne należy jednak analizować z dużą ostrożnością. Eurostat gromadzi dane na podstawie raportów przekazanych przez państwa Unii Europejskiej, a nie wszystkie przekazują informacje¹⁰, przy tym do rzetelności przekazywanych danych (np. przez Polskę)

¹ Zob. także: M.A. Walters, *Gender 'Hostility', Rape, and the Hate Crime Paradigm*, „The Modern Law Review” 2014/4(77), s. 563–596; D. Czerniak, *Pozytywne proceduralne obowiązki państwa w przeciwdziałaniu mowie nienawiści ze względu na orientację seksualną w orzecznictwie ETPC*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2025/6, s. 25–33.

² Średnia europejska to 9,3%. Najmniejszy odsetek (4,5%) jest w Czarnogórze, największy – w Rumunii (28,3%). W Polsce oficjalne dane mówią, że przemocy fizycznej doświadczyło 7% kobiet. Dane dostępne na stronie: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gbv_ipv_type/default/table?lang=en&category=livcon.gbv.gbv_ipv (dostęp: 27.08.2025 r.).

³ Średnie europejskie to 29,9%. Z danych Eurostatu wynika, że Polska ma najmniejszy odsetek kobiet, które doświadczyły przemocy psychicznej – 19,1%, a najwyższy Węgry – 52,1%. Dane dostępne na stronie: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gbv_ipv_type/default/table?lang=en&category=livcon.gbv.gbv_ipv (dostęp: 27.08.2025 r.).

⁴ Jedna na osiem kobiet doświadczyła przemocy seksualnej (zob. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20241125-3>, dostęp: 27.08.2025 r.).

⁵ Szczegółowe dane dotyczące molestowania seksualnego w miejscu pracy można znaleźć na stronie: <https://www.statista.com/statistics/1497566/sexual-harassment-at-work-in-europe-by-age/> (dostęp: 27.08.2025 r.). Kobiety są cztery razy bardziej narażone na przemoc seksualną w miejscu pracy niż mężczyźni – zob. https://www.euronews.com/next/2023/03/09/young-european-women-nearly-four-times-more-likely-to-face-workplace-sexual-harassment-tha?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 27.08.2025 r.).

⁶ Przemoc domowa – fizyczna i seksualna – najrzadziej dotykała kobiety w Kosowie – 5,5%, a najczęściej na Węgrzech – 37,9%. W Polsce według oficjalnych danych wynosi 10,8%, a średnia europejska to 18,8% – zob. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gbv_dv_type/default/table?lang=en&category=livcon.gbv.gbv_dv (dostęp: 27.08.2025 r.).

⁷ Przykładowo Wielka Brytania udostępniła poradnik dla kobiet, jak uniknąć przemocy podczas podróży: <https://www.gov.uk/guidance/advice-for-women-travelling-abroad> (dostęp: 27.08.2025 r.).

⁸ Kobiety często informują o obawach związanych z samotnymi powrotami do domów, zwłaszcza wieczorami. Jednocześnie osoby, które informowały o obawach związanych z nocnymi powrotami do domów, były tymi, które najczęściej w taki sposób się zachowywały. Kobiety postrzegają siebie jako słabsze i mniej zdolne do obrony od mężczyzn. Dodatkowo kobiety w miejscach publicznych są częściej narażone na przemoc słowną (obraźliwe zaczepki), fizyczną i seksualną. Zob. szerzej S. Condon, M. Lieber, F. Maillachon, *Feeling Unsafe in Public Places: Understanding Women's Fears*, „Revue française de sociologie” 2007/5(48), s. 101–128.

⁹ Zob. dane dotyczące przemocy wobec kobiet w sporcie: https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-07/3343_unwomens_unesco_vawg_handbook_6a_singlepage.pdf (dostęp: 27.08.2025 r.).

¹⁰ Przykładowo Włochy nie przekazały informacji dotyczących przemocy fizycznej stosowanej przez partnera.

można mieć wątpliwości¹¹. Poszczególne przestępstwa są różnie definiowane w państwach Unii Europejskiej, co można dostrzec m.in. w odniesieniu do przestępstwa zgwałcenia¹². Ponadto niektóre państwa europejskie wyodrębniają kobietobójstwo jako odrębne przestępstwo¹³, inne nie dostrzegają takiej konieczności. Dodatkową trudnością w oszacowaniu skali zjawiska przemocy wobec kobiet jest ciemna liczba szacowana na 80–90%¹⁴. Warto także zauważyć, że na wcześniej wskazane okoliczności utrudniające całościowe spojrzenie na kwestię przemocy wobec kobiet nakładają się stereotypy, jakie istnieją względem tej kategorii przestępstw, oraz normalizacja zachowań przemocowych np. w mediach czy popkulturze¹⁵.

Deklaracja ONZ w sprawie eliminacji przemocy wobec kobiet¹⁶ definiuje ją jako „jakiegokolwiek akt przemocy ze względu na płeć, który skutkuje lub może skutkować fizyczną, seksualną lub psychiczną krzywdą lub cierpieniem kobiet, w tym groźby takich aktów, przymusem lub arbitralnym pozbawieniem wolności, niezależnie od tego, czy mają miejsce w życiu publicznym, czy prywatnym”¹⁷. W preambule do deklaracji ONZ zwrócono uwagę na historyczne uwarunkowania nierównych stosunków pomiędzy kobietami a mężczyznami, które doprowadziły do dominacji mężczyzn nad kobietami i ich dyskryminacji. Wskazano również, że przemoc wobec kobiet stanowi jeden z kluczowych mechanizmów społecznych, za pomocą których kobiety są zmuszane do zajmowania podrzędnej pozycji w stosunku do mężczyzn.

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule 11.05.2011 r.¹⁸ w art. 3 lit. a definiuje przemoc wobec kobiet jako „naruszenie praw człowieka i formę dyskryminacji kobiet i oznacza wszelkie akty przemocy ze względu na płeć, które powodują lub mogą prowadzić do fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej szkody lub cierpienia kobiet, w tym również groźby takich aktów, przymus lub arbitralne pozbawianie wolności, zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym”. W porównaniu z deklaracją ONZ w sprawie eliminacji przemocy wobec kobiet konwencja stambulska uzupełnia formy przemocy wobec kobiet o przemoc ekonomiczną. Preambuła do konwencji także zwraca uwagę na historyczne uwarunkowania przemocy wobec kobiet¹⁹, ale podkreśla ich strukturalny (systemowy) charakter. Dodatkowo, art. 12 ust. 5

¹¹ Np. w odniesieniu do raportowanej przemocy wobec kobiet i skali tego zjawiska. W przypadku przemocy domowej FRA wskazuje, że ok. 64% przestępstw nie zostaje zgłoszonych (<https://fra.europa.eu/en/publication/2024/stepping-response-victims-crime>, dostęp: 27.08.2025 r.). Przy przestępstwie zgwałcenia niektóre dane pokazują, że 88% przestępstw nie zostaje zgłoszonych (https://www.nsvrc.org/sites/default/files/publications_nsvrc_factsheet_media_packet_statistics-about-sexual-violence_0.pdf, dostęp: 27.08.2025 r.).

¹² Zob. np. raport dotyczący definiowania przestępstwa zgwałcenia w państwach Unii Europejskiej: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/757618/EPRS_IDA\(2024\)757618_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2024/757618/EPRS_IDA(2024)757618_EN.pdf) (dostęp: 27.08.2025 r.).

¹³ Przykładowo Chorwacja wprowadziła zmiany w swoim kodeksie karnym i wyróżnia kobietobójstwo jako odrębny typ czynu zabronionego. Do kodeksu karnego dodano art. 111a ust. 1, który brzmi: „Kto dopuszcza się zabójstwa kobiety ze względu na jej płeć, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 10 albo karze długoterminowego pozbawienia wolności”; Zakon o zmianach i dopunam Kaznenog zakona – Narodne novine 36/2024; https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_03_36_570.html (dostęp: 27.08.2025 r.) (tłumaczenia w tekście pochodzą od autorki). Podobnie Cypr (<https://eige.europa.eu/gender-based-violence/countries/cyprus>, dostęp: 27.08.2025 r.), Malta i Belgia (<https://leroy.belgium.be/en/historic-step-forward-fight-against-gender-based-violence>, dostęp: 27.08.2025 r.).

¹⁴ W zależności od kategorii przestępstwa. Najczęściej dane dotyczą przemocy domowej oraz zgwałcenia.

¹⁵ Zob. szerzej S. Patric, M. Rajiva, *The Forgotten Victims of Sexual Violence in Film, Television and New Media*, Cham 2022.

¹⁶ Deklaracja Zgromadzenia Parlamentarnego Organizacji Narodów Zjednoczonych z 20.12.1993 r., rezolucja nr 48/104; https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.21_declaration%20elimination%20vaw.pdf (dostęp: 27.08.2025 r.) – dalej deklaracja ONZ w sprawie eliminacji przemocy wobec kobiet.

¹⁷ Art. 1 deklaracji ONZ w sprawie eliminacji przemocy wobec kobiet.

¹⁸ Dz.U. z 2015 r. poz. 961 ze zm. – dalej konwencja stambulska.

¹⁹ W preambule do konwencji stambulskiej wskazano, że „przemoc wobec kobiet jest przejawem nierównych stosunków władzy między kobietami a mężczyznami na przestrzeni wieków, które doprowadziły do dominacji mężczyzn nad kobietami i dyskryminacji kobiet, a także uniemożliwiły pełen rozwój kobiet”.

konwencji stambulskiej wskazuje na znaczenie kultury, tradycji, uprzedzeń, zwyczajów i religii, jako czynnika, który „usprawiedliwia” przemoc wobec kobiet. Memorandum wyjaśniające do konwencji stambulskiej precyzuje zakres zobowiązań państw-stron konwencji, jakie wynikają ze wskazanego wyżej przepisu. Państwa są zobowiązane do zapewnienia, by ich przepisy krajowe nie zawierały luk w interpretacjach, pozwalających na usprawiedliwienie przemocy wobec kobiet czynnikami takimi jak honor, tradycja, religia czy zwyczaj. Przepis art. 12 ust. 5 konwencji stambulskiej ustanawia kluczową zasadę, zgodnie z którą zakaz jakichkolwiek aktów przemocy określonych w konwencji nigdy nie może być powoływany jako ograniczenie praw i wolności kulturowych lub religijnych sprawcy²⁰.

Częściowo odrębna od dwóch przedstawionych wyżej definicja przemocy wobec kobiet znajduje się w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1385 z 14.05.2024 r. w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej²¹. Przepis art. 2 lit. a dyrektywy 2024/1385 stanowi, że przemoc wobec kobiet „oznacza wszelkie akty przemocy ze względu na płeć skierowane przeciwko kobiecie lub dziewczynce, dlatego że ta jest kobietą lub dziewczynką, lub które dotyczą kobiety lub dziewczęta w nieproporcjonalnie większym stopniu, i które prowadzą lub mogą prowadzić do fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej szkody lub cierpienia, w tym również groźby takich czynów, przymus lub arbitralne pozbawianie wolności, zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym”. Co do kluczowych aspektów²² definicja przyjęta w dyrektywie 2024/1385 jest zbieżna z art. 3 lit. a konwencji stambulskiej. Warto jednak zauważyć, że dyrektywa wprost wskazuje, że istotą przemocy wobec kobiet jest płeć danej osoby²³. W motywach do dyrektywy²⁴ zwraca się uwagę na tradycję, kulturę czy aspekty historyczne, ale w mniejszym stopniu niż konwencja stambulska czy deklaracja ONZ, kładzie na nie nacisk. Przyczyną przemocy wobec kobiet jest po prostu płeć osoby doświadczającej przemocy, a czynniki takie jak kultura, tradycja, religia czy zwyczaje zdają się mieć w dyrektywie 2024/1385 drugorzędne znaczenie. Wydaje się, że takie uwypuklenie przyczyn przemocy wobec kobiet jest wynikiem przemian, jakie zachodzą w społeczeństwach europejskich, zwłaszcza Europy Zachodniej. Postępująca laicyzacja społeczeństw, globalizacja i wymiana kulturowa, zanikanie zwyczajów i tradycji narodowych sprawiają, że coraz trudniej jest wyjaśnić przemoc wobec kobiet historią, religią i zwyczajami. Skoro w zmieniającej się rzeczywistości te elementy tracą na znaczeniu i zanikają, a przemoc wobec kobiet utrzymuje się na tym samym poziomie, zatem przyczyn tego zjawiska należy upatrywać gdzie indziej, tj. w płci danej osoby. Co istotne, motyw 25 dyrektywy 2024/1385 zwraca uwagę na to, że „kobiety często są celem seksistowskiej i mizoginicznej nienawiści w internecie, która może eskalować w przestępstwa z nienawiści poza internetem”. Pojawia się zatem pytanie, czy przemoc wobec kobiet jest przestępstwem z nienawiści, oraz jakie obowiązki wynikają dla państw członkowskich w związku z koniecznością implementacji dyrektywy 2024/1385²⁵.

²⁰ Zob. memorandum wyjaśniające do konwencji stambulskiej, pkt 89; <https://rm.coe.int/1680a48903> (dostęp: 27.08.2025 r.).

²¹ Dz.Urz. UE L 2024/1385 – dalej dyrektywa 2024/1385.

²² Przede wszystkim form przemocy, tj. przemocy psychicznej, fizycznej, seksualnej i ekonomicznej.

²³ Co wynika z fragmentu, że akty przemocy dotyczą kobiety lub dziewczynki – „dlatego że ta jest kobietą lub dziewczynką”.

²⁴ Zob. motyw 75 dyrektywy 2024/1385. Por. także art. 35 ust. 1 dyrektywy 2024/1385.

²⁵ Na marginesie warto zauważyć, że decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z 28.11.2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnych (Dz.Urz. UE L 328, s. 55) – dalej decyzja ramowa 2008/913/WSiSW, nie wprowadza obowiązku penalizacji przestępstw motywowanych nienawiścią ze względu na płeć, orientację seksualną czy tożsamość płciową. Zob. także A. Śledzińska-Simon, *Decyzja ramowa w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii jako trudny kompromis wobec mowy nienawiści w Unii Europejskiej* [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, red. A. Bodnar, A. Głiszczyńska-Grabias, R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, Warszawa 2010, s. 93–114.

Celem artykułu jest zbadanie, czy, a jeśli tak, to w jakim zakresie przemoc wobec kobiet może być kwalifikowana jako przestępstwo z nienawiści. Koncepcja ta jest stosunkowo nowym wyjaśnieniem przyczyn przemocy wobec kobiet. Pojawia się jednak pytanie o przydatność tej koncepcji w sferze prawa karnego i wpływ motywacji sprawcy, tj. nienawiści – pod warunkiem udowodnienia – na ewentualną odpowiedzialność karną w związku z uchwaleniem przez Sejm zmian w art. 256 i 257 ustawy z 6.06.1997 r. – Kodeks karny²⁶.

2. Przestępstwa z nienawiści – definicja

Pojęcie przestępstw z nienawiści (*hate crimes*²⁷) jest stosunkowo nowe w nauce prawa karnego i kryminologii. Pojawiło się w połowie lat 80. XX w. w Stanach Zjednoczonych²⁸, a w Polsce na początku XXI w.²⁹ Najczęściej kwestia nienawiści jest analizowana w kontekście mowy nienawiści, tymczasem pojęcie „przestępstwo z nienawiści” ma szerszy zakres niż „mowa nienawiści”. Wypowiedzi, które można uznać za przejaw „mowy nienawiści”, zwłaszcza w mediach społecznościowych i internecie, mogą być etapem poprzedzającym agresję fizyczną, dyskryminację w życiu społecznym. OBWE przestępstwa z nienawiści definiuje jako „czyny przestępne motywowane uprzedzeniami wobec grup ludzi ze względu na kolor skóry, niepełnosprawność, pochodzenie etniczne, tożsamość płciową, narodowość, rasę, religię, płeć i orientację seksualną lub ze względu na jakąkolwiek inną cechę fundamentalną dla ich tożsamości”³⁰. Orientacja seksualna, niepełnosprawność, kolor skóry czy pochodzenie etniczne są wyłączną przyczyną popełnienia przestępstwa, czy to przez wypowiedź³¹, czy w innej formie. Przyczyny, dla których konkretna osoba została „wybrana” na ofiarę przestępstwa z nienawiści, są niezależne od niej (albo są to czynniki trudno zmienialne) i w żaden sposób swoim działaniem nie przyczyniła się do tego wyboru. Co więcej, sprawcy przestępstw z nienawiści w większości nie

²⁶ Dz.U. z 2025 r. poz. 383 ze zm. – dalej k.k. Przywołane artykuły może zmienić ustawa z 6.03.2025 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny; https://orka.sejm.gov.pl/proc10.nsf/ustawy/876_u.htm (dostęp: 27.08.2025 r.). Prezydent RP w drodze kontroli prewencyjnej skierował tę ustawę do Trybunału Konstytucyjnego; <https://www.prezydent.pl/prawo/wnioski-do-tk/wniosek-do-tk-w-sprawie-nowelizacji-kodeksu-karnego,100247> (dostęp: 27.08.2025 r.).

²⁷ O różnicach między pojęciami „przestępstwa z nienawiści” (*hate crimes*) oraz „przestępstwa motywowane uprzedzeniami” (*biased motivated crimes*) zob. szerzej M. Woiński, *Przestępstwa motywowane uprzedzeniem (bias/prejudice crimes) oraz przestępstwa z nienawiści (hate crimes)* [w:] *Prawnikarne aspekty zwalczania mowy nienawiści*, Warszawa 2014. W tekście przyjęto podjęcie „przestępstw z nienawiści”, by podkreślić szczególnie motyw działania osoby stosującej przemoc, tj. niechęć wobec kobiet dlatego, że są kobietami. Uprzedzenia to „negatywny stosunek do kogoś lub czegoś, powstały w wyniku powziętych z góry, niesprawdzonych przekonań, wyznawania przesądów” (<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/uprzedzenie;3991555.html>, dostęp: 27.08.2025 r.), np. z uwagi na założenie, że kobiety są mniej wartościowe od mężczyzn, powinny być posłuszne mężczyźnie itp. Nienawiść jest czymś więcej niż uprzedzenie – to silna niechęć, wrogość wobec osoby lub grupy osób, która może – ale nie musi – być wynikiem uprzedzeń.

²⁸ Szerzej o genezie pojęcia zob. M. Płatek, *Mowa nienawiści – przesłanki depenalizacji* [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, red. A. Bodnar, A. Głuszczyńska-Grabias, R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, Warszawa 2010, s. 55–92, oraz M. Woiński, *Przestępstwa motywowane uprzedzeniem..., passim*.

²⁹ Przykładowo B. Hołyst analizował problematykę przestępstw z nienawiści (nazywając je przestępstwami z nietolerancji) w 2003 r. Zob. B. Hołyst, *Nietolerancja jako źródło zachowań przestępczych*, „Prokuratura i Prawo” 2003/11, s. 7–26.

³⁰ Raport OBWE, *Przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści na poziomie regionalnym*, s. 9; <https://www.osce.org/files/f/documents/a/4/498681.pdf> (dostęp: 27.08.2025 r.). W kwestii definiowania przestępstw z nienawiści można odesłać także do Rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy CM/Rec(2024)4 w sprawie zwalczania przestępstw z nienawiści. Zalecenia dostępne na stronie: [https://search.coe.int/cm/%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680af9736%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]](https://search.coe.int/cm/%22CoEIdentifier%22:[%220900001680af9736%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]) (dostęp: 7.09.2025 r.). Por. także definicje zaprezentowane w: M. Duda, *Przestępstwa z nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Olsztyn 2016, s. 48–49 i cytowana tam literatura. Przegląd poglądów dotyczących definiowania przestępstw z nienawiści na początku lat 90. XX w. znajduje się w: E. Pendo, *Recognizing Violence Against Women: Gender and the Hate Crimes Statistics Act*, „Harvard Women’s Law Journal” 1994/17, s. 158–160.

³¹ O przestępstwach popełnianych przez wypowiedź, które nie zawsze są analizowane z perspektywy mowy nienawiści, ale mogą być przejawem przemocy ze względu na płeć, zob. szerzej A. Demenko, *Przestępstwa popełniane przez wypowiedź*, Warszawa 2021.

odczuwają osobistej niechęci (nienawiści) wobec konkretnej osoby pokrzywdzonej – niechęć do grupy osób posiadających określoną cechę jest przyczyną agresji wobec jednostki. Z uwagi na intensywność wiktyimizacji społeczna szkodliwość przestępstw z nienawiści jest większa. W doktrynie wskazuje się na trzy zasadnicze powody:

- 1) przedmiotem zamachu jest cecha niezmiennalna (albo trudno zmienialna) i istniejąca niezależnie od woli ofiary;
- 2) pokrzywdzenie jednostki rozszerza się na całą grupę osób, co wpływa na polaryzację społeczeństwa. Ofiarą mogła stać się dowolna osoba posiadająca cechę, która jest nieakceptowana przez większość, co sprzyja izolacji grup społecznych „innych” od większości;
- 3) krzywda wynikająca z przestępstwa z nienawiści jest większa niż w przypadku przestępstw popełnionych z innych motywów (zarobkowe, zemsta itp.) i ma częściowo niezależny byt, tj. negatywne skutki dla ofiary mogą oderwać się od popełnionego przestępstwa³².

Obecne definicje przestępstw z nienawiści uwzględniają najszerszą liczbę czynników (nienawistnych motywów). M. Płatek słusznie zwraca jednak uwagę, że wpływ na to, jakie okoliczności zostaną uwzględnione na poziomie krajowym przy definiowaniu przestępstw z nienawiści, zależy od społecznej wrażliwości i kwestii kulturowych³³. Katalog cech, które były uwzględniane przy konstruowaniu przepisów karnych kryminalizujących przestępstwa z nienawiści, zmieniał się szczególnie dynamicznie w ostatnich latach. Można wyróżnić cztery etapy (cztery fale) rozwoju legislacji dotyczącej przestępstw z nienawiści³⁴. W pierwszej kolejności – historycznie najwcześniej – przestępstwa z nienawiści obejmowały rasę i pochodzenie etniczne danej osoby. W Stanach Zjednoczonych było to związane z próbą eliminacji segregacji rasowej i rasizmu³⁵, w Europie – konsekwencją doświadczeń II wojny światowej i dążeniem do wyeliminowania m.in. antysemityzmu. Drugi etap rozciągał zakres przestępstw z nienawiści na orientację seksualną i wzmacniał ochronę mniejszości seksualnych. W trzecim uznano, że przemoc motywowana płcią również może zostać uznana za przestępstwo z nienawiści. Czwarty krok rozwoju legislacji to wewnątrz krajowy terroryzm motywowany uprzedzeniami. Z uwagi na podziały społeczne i rozwój antagonizmów społecznych pojedyncze osoby (samotne wilki) albo grupy osób mogą stosować przemoc wobec innej grupy ludności, którą uważają za odbiegającą od normy. Niekiedy przyczyny wewnętrznego terroryzmu mogą pokrywać się z uprzedzeniami (nienawiścią) do grup społecznych z powodu przynależności rasowej, etnicznej, płci czy wyznania, ale mogą odnosić się także do poglądów politycznych czy wyznawanych przekonań (liberalnych, konserwatywnych, bardziej prawicowych, lewicujących itp.)³⁶.

3. Przemoc wobec kobiet – przestępstwo motywowane płcią czy nienawiścią?

Mimo różnic dotyczących tego, jakie cechy danej grupy osób powinny zależeć się pośród przepisów penalizujących przestępstwa z nienawiści, wydaje się, że panuje powszechna zgoda,

³² M. Woiński, *Przestępstwa motywowane uprzedzeniem...* i cytowana tam literatura.

³³ M. Płatek, *Mowa...*, s. 55–92.

³⁴ E. Dunbar, *Cultural and psychological characteristics in the evolution of hate crime initiatives* [w:] E.W. Dunbar, A. Blanco, D.A. Crèvecoeur-MacPhail, *The Psychology of Hate Crimes as Domestic Terrorism: U.S. and Global Issues*, Santa Barbara 2024, s. 6–11.

³⁵ Ten etap można dostrzec w decyzji ramowej 2008/913/WSiSW. Zob. także: A. Śledzińska-Simon, *Decyzja ramowa...*, s. 93–114.

³⁶ E. Dunbar, *Cultural and psychological...*, s. 11. Wewnątrz krajowy terroryzm jest stosunkowo nowym zjawiskiem, ale przykładem takiego działania może być Anders Breivik. Zob. A. Stefaniak, *Anders Breivik – szaleniec czy faszysta? Czyli polska prasa o norweskim zamachowcu*, Warszawa 2012. Zob. także: J.A. Piazza, *Politician hate speech and domestic terrorism*, „International Interactions” 2020/3(46), s. 431–453.

iż przestępstwa z nienawiści są „przestępstwami komunikatowymi”³⁷. Zachowania nienawistne wobec danych grup osób są swego rodzaju sygnałem dla tej grupy, że nie jest ona mile widziana przez część społeczeństwa³⁸. W związku z tym społeczeństwo – w drodze odpowiedniego ustawodawstwa karnoprawnego – powinno wysłać równie silny komunikat, że uprzedzenia nie są akceptowane³⁹. Próbuąc wskazać cechy charakterystyczne „przestępstwa z nienawiści”, można wyróżnić trzy takie elementy:

- 1) nienawistna motywacja sprawcy wobec określonej cechy grupy ludzi (np. rasy, pochodzenia etnicznego, religii);
- 2) cecha ofiary decyduje o pokrzywdzeniu i irrelevantna jest tożsamość ofiary, jej relacje ze sprawcą itp.;
- 3) konsekwencje popełnionego przestępstwa wykraczają poza relacje sprawca–ofiara, ale prowadzą do polaryzacji społeczeństwa.

Płeć jako cecha⁴⁰, która powinna być uwzględniona przy ustalaniu zakresu kryminalizacji przestępstw z nienawiści, jest kwestią sporną i niejednolicie przyjmowaną w ustawodawstwach poszczególnych państw⁴¹. Jest zdecydowanie rzadziej ujmowana w ramach przepisów penalizujących przestępstwa z nienawiści niż rasa, pochodzenie etniczne czy religia⁴². Badania ujawniają jednak schemat, w którym kobiety zdecydowanie częściej są osobami pokrzywdzonymi przestępstwami⁴³ takimi jak przemoc domowa (przemoc ze strony osoby bliskiej lub współniezamieszkującej), zgwałcenie, molestowanie seksualne czy zabójstwa honorowe⁴⁴. W przypadku określonej grupy przestępstw, w szczególności przestępstw seksualnych, kobiety są wybierane na ofiary z tego powodu, że są kobietami⁴⁵. Można jednocześnie dostrzec sprzeczność w legislacji – jeśli kobieta doświadczy przemocy seksualnej i będzie możliwe do udowodnienia, że do zgwałcenia czy innych czynności seksualnych doszło z uwagi na jej pochodzenie, rasę, wyznawaną religię, wtedy przestępstwo będzie analizowane z perspektywy przestępstw z nienawiści⁴⁶. Jeśli jednak po prostu zostanie zgwałcona, doświadczy innych form przemocy seksualnej, sprawca takiego czynu nie będzie podlegał surowszej odpowiedzialności – przestępstwo jest „zwykłym” przestępstwem, a ewentualne nienawistne motywy albo uprzedzenia nie mają znaczenia z perspektywy kwalifikacji prawnej zachowania⁴⁷.

Uzasadniając, że przemoc wobec kobiet nie powinna być włączona do kategorii przestępstw z nienawiści, wskazuje się, że już istniejące przepisy chroniące kobiety i uwzględniające czynnik

³⁷ H. Mason-Bish, *We need to talk about women: examining the place of gender in hate crime policy* [w:] *Responding to Hate Crime: The Case for Connecting Policy and Research*, red. N. Chakraborti, J. Garland, Bristol 2014, s. 172 i wskazana tam literatura.

³⁸ Przez „normalną” część społeczeństwa, która uznaje się za punkt odniesienia wobec tych, którzy nie są mile widziani. Zob. uwagi M. Płatek, *Mowa...*, s. 55–92.

³⁹ H. Mason-Bish, *We need...*, s. 172.

⁴⁰ W kwestii definicji przemocy motywowanej płcią (*gender based violence*) zob. np. N.F. Russo, A. Pirlott, *Gender-Based Violence*, „Annals of the New York Academy of Sciences” 2006/1087, s. 178–205; J. Jordan, *Tackling Rape Culture: Ending Patriarchy*, Abingdon Oxon 2021; M. Coy, *Violence Against Women in the US Theory, Research and Policy*, Abingdon Oxon 2024.

⁴¹ Zob. B.A. McPhail, D. DiNitto, *Prosecutorial Perspectives on Gender-Bias Hate Crimes*, „Violence Against Women” 2005/9(11), s. 1162–1186.

⁴² O przyczynach tego zjawiska zob. B.A. McPhail, *Gender-biased hate crimes. A review*, „Trauma, Violence & Abuse” 2002/2(3), s. 125–143.

⁴³ S.L. Cook, R.A. Wilson, E.B. Thomas, *A history of gender-based violence* [w:] *APA handbook of the psychology of women: Perspectives on women's private and public lives*, red. C.B. Travis, J.W. White, A. Rutherford, W.S. Williams, S.L. Cook, K.F. Wyche, Washington 2018, s. 153–173.

⁴⁴ W uzasadnieniu rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, druk sejm. nr 876, Sejm X kadencji, wskazano, w jakich państwach UE płeć jest uwzględniana przy typizowaniu przestępstw z nienawiści.

⁴⁵ E. Pendo, *Recognizing Violence...*, s. 166.

⁴⁶ E. Pendo, *Recognizing Violence...*, s. 166.

⁴⁷ Mogą mieć na poziomie sądowego wymiaru kary, ale nie w odniesieniu do kwalifikacji prawnej.

płci w prawie karnym, takie jak dotyczące przemocy domowej czy zgwałcenia⁴⁸. Wyróżnia się także kategorię przemocy motywowanej płcią⁴⁹. Nie ma zatem konieczności „dublowania” przyporządkowania tych czynów zabronionych do dwóch kategorii – przemocy motywowanej płcią i przestępstw z nienawiści. Ponadto powszechność przemocy wobec kobiet może zmniejszyć potencjalną skuteczność ram prawnych dotyczących przestępstw z nienawiści – inne przypadki nienawiści (ze względu na rasę, religię, pochodzenie etniczne, narodowość itp.) będą mniej zauważalne i trudniej będzie je analizować z uwagi na liczbę przypadków przemocy wobec kobiet⁵⁰. Rozwijając tę myśl, zauważa się, że „jeśli wszystkie ofiary przestępstw są ofiarami przestępstw z nienawiści, wówczas przestępstwa z nienawiści tracą swoją szczególną symbolikę”⁵¹. „Prawdziwe” przestępstwa z nienawiści zdarzają się między obcymi osobami – ofiara nie zna sprawcy, a jej tożsamość jest irrelevantna dla zaistnienia przestępstwa⁵². Tymczasem przemoc wobec kobiet wydarza się najczęściej w bliskich relacjach, a sprawcą przestępstwa jest zwykle osoba znana ofierze (partner, krewny, znajomy z pracy, szkoły itp.)⁵³. Inny jest też cel, jaki chcą osiągnąć sprawcy przemocy wobec kobiet niż sprawcy „tradycyjnych” przestępstw z nienawiści. Nie chodzi bowiem o wyeliminowanie grupy osób z danej społeczności i stworzenie bardziej homogenicznego społeczeństwa, ale o uprzedmiotowienie kobiet i pokazanie im „ich” miejsca – podrzędnego względem mężczyzny i zobowiązanego do realizowania potrzeb mężczyzny⁵⁴.

Odnosząc się do argumentów sprzeciwiających się włączeniu przemocy wobec kobiet do katalogu przestępstw z nienawiści, warto w pierwszej kolejności wskazać, że powszechność przemocy wobec kobiet nie powinna być argumentem za uznaniem tego przestępstwa za przestępstwo z nienawiści, co mogłoby skutkować np. surowszymi sankcjami i skuteczniejszą reakcją na przemoc wobec kobiet. Powszechność tego zjawiska świadczy o nieadekwatnej odpowiedzi prawnokarnej (zarówno na gruncie ustawowym, jak i praktyki stosowania prawa) i normalizowaniu przemocy. Przemoc wobec kobiet ma szczególną symbolikę – jej celem jest pokazanie dominacji mężczyzn nad kobietami⁵⁵, przywrócenie „naturalnego porządku”, w którym zdanie i potrzeby mężczyzny w relacji z kobietami mają nadrzędne znaczenie⁵⁶. Wiąże się także z obawami o utratę przez mężczyzn ich pozycji w społeczeństwie. Fakt, że od stuleci przemoc wobec kobiet była czymś powszechnie akceptowanym⁵⁷ w społeczeństwie, nie sprawia, że przestępstwo to jest mniej naganne. Co więcej, przepisy kategoryzujące określone zachowania jako przestępstwa z nienawiści przyczyniły się do przełamania tradycyjnych schematów – tj. uprzedzeń, dyskryminacji i niechęci – wobec grup społecznych.

Jeśli zaś chodzi o argument, że przemoc wobec kobiet zwykle nie zachodzi między osobami obcymi, to nie jest przecież wykluczone, że w przypadku tradycyjnych przestępstw

⁴⁸ Por. M.R. Gottfredson, M.S. Nielsen, *Intimate Partner Violence, Femicide, and General Theories: Issues for Research and Policy From the View of Modern Control Theory*, „Journal of Contemporary Criminal Justice” 2024/40(2), s. 247–271.

⁴⁹ Zob. szerzej G. Kerr, *What Is Gender-Based Violence?* [w:] *Gender-Based Violence in Children's Sport*, London 2022, s. 33–41.

⁵⁰ Tak P. Gerstenfeld, *Hate Crimes: Causes, Controls, and Controversies*, Los Angeles 2004. Zob. także M. Dawson, *Considering Sex/Gender-Based Violence as a Form of Hate: The Invisibility of Sex and Gender*, „Trauma, Violence, & Abuse” 2025, s. 9 i cytowana tam literatura.

⁵¹ J.B. Jacobs, K. Potter Kimberley, *Hate Crimes: Criminal Law & Identity Politics*, Oxford–New York 1998, s. 78. Tak również: B. Perry, S. Alvi, *‘We are all vulnerable’: The in terrore effects of hate crimes*, „International Review of Victimology” 2012/1(18), s. 57–71.

⁵² Zob. także G. Manson, *Hate crime and the image of the stranger*, „The British Journal of Criminology” 2005/6(45), s. 837–857.

⁵³ E. Pendo, *Recognizing Violence...*, s. 168.

⁵⁴ O skrajnie mizoginistycznym ruchu incellicy oraz manosferze zob. m.in. L. Sugiura, *The Incel Rebellion: The Rise of the Manosphere and the Virtual War Against Women*, Bingley 2021, s. 15–36. Por. także L. Bates, *O mężczyznach, którzy nienawidzą kobiet. Od inceli do artystów podrywów*, Warszawa 2024.

⁵⁵ M. Dawson, *Considering...*, s. 7 i cytowana tam literatura.

⁵⁶ Zob. szerzej L. Kelly, *Surviving Sexual Violence*, Cambridge 1988, s. 139–142.

⁵⁷ Zob. szerzej S. Brownmiller, *Against Our Will: Men, Women and Rape*, New York 1975, s. 15–17.

z nienawiści sprawca i ofiara nie są nieznajomymi. Mogą być sąsiadami, znajomymi z pracy czy szkoły. Okoliczność, że sprawca i ofiara znali się, nie wpływa na uznanie danego czynu za przestępstwo z nienawiści, jeśli motywacja do jego popełnienia nie była związana z np. jakimiś sporami czy animozjami, ale głównym motywem jego popełnienia była przynależność do określonej grupy społecznej. Co więcej, wybór osoby znajomej, w przypadku tradycyjnych przestępstw z nienawiści, ma tę „zaletę”, że sprawca motywowany nienawiścią do określonej grupy osób nie musi wkładać wysiłku w znalezienie osoby, która posiada określoną cechę⁵⁸ (ktoś jest Żydem, Romem, wyznaje islam, prawosławie, katolicyzm itp.) i na której zamierza wyładować złość i niechęć.

Odnosząc się do odmiennego „celu” przemocy wobec kobiet, to niekoniecznie wyeliminowanie danej grupy społecznej jest cechą charakterystyczną wszystkich przestępstw z nienawiści. Przykładowo mowa nienawiści czy przemoc motywowana nienawiścią ze względu na kolor skóry wobec Afroamerykanów w Stanach Zjednoczonych nie była (nie jest) nakierowana na wyeliminowanie tej grupy społecznej. Chodzi bardziej o wytworzenie poczucia zagrożenia i przywrócenie „porządku” w społeczeństwie, gdzie to biały Amerykanin, jego zdanie i potrzeby mają decydujące znaczenie⁵⁹. W przypadku przemocy wobec kobiet jest podobnie – obawy związane z możliwością stania się ofiarą przestępstwa ze względu na płeć mogą ograniczać aktywność społeczną i zawodową kobiet⁶⁰. Sprawcy przemocy wobec kobiet często chcą pokazać kobietom, gdzie jest ich miejsce, oraz chcieliby odwrócenia społecznych procesów emancypacyjnych, tj. pełnej równości kobiet i mężczyzn⁶¹.

4. Warunki uznania przemocy wobec kobiet za przestępstwo z nienawiści

Wydaje się zatem, że nie ma formalnych przeszkód dla przyjęcia, że przemoc wobec kobiet może być analizowana z perspektywy „przestępstw z nienawiści”. Argumenty sprzeciwiające się włączeniu cechy płci do przepisów penalizujących albo zaostrzających odpowiedzialność karną z uwagi na nienawistną motywację sprawcy wiążą się z tradycyjnym rozumieniem tej kategorii przestępstw⁶². Co więcej, można takie podejście analizować z perspektywy bagatelizowania przemocy wobec kobiet – są to zachowania powszechne, znane od wieków, ugruntowane w tradycjach społecznych, więc nie „zasługują” na wyjątkową symbolikę szczególnie nagannych „przestępstw z nienawiści”. O ile nie można zaprzeczyć istnieniu przemocy motywowanej płcią,

⁵⁸ Zob. G. Manson, *Hate crime...*, s. 856.

⁵⁹ B. Perry, *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*, New York–London 2001; B. Perry, *A Crime by Any Other Name: The Semantics of Hate*, „Journal of Social Issues” 2002/58(2), s. 207–225.

⁶⁰ E. Pendo, *Recognizing Violence...*, s. 168 i cytowana tam literatura.

⁶¹ Zob. zwłaszcza: E. Stark, *The Theory of Coercive Control* [w:] *Coercive Control: How Men Entrap Women in Personal Life*, New York 2023, s. 248–282.

⁶² Takie rozumienie zdaje się wynikać z wniosku Prezydenta RP do Trybunału Konstytucyjnego w związku z prewencyjną kontrolą konstytucyjności ustawy z 6.03.2025 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny. Zob. wniosek do Trybunału Konstytucyjnego, s. 27 i n.; https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2025/4/17/c666dd06ca2d8e79603f329c26463756/Wniosek%20do%20TK.pdf (dostęp: 27.08.2025 r.). We wniosku wskazuje się, że „w prawie karnym można mówić o utrwalonym podejściu aksjologicznym ustawodawcy, który zdecydował się poddać kryminalizacji zachowania motywowane jedynie najpoważniejszymi przesłankami dyskryminacyjnymi odwołującymi się do różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych wyznaniowych albo z powodu bezwyznaniowości. U podstaw tej decyzji kryminalizacyjnej, podjętej przynajmniej w części jeszcze na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r., a następnie powtórzonej i rozszerzonej w Kodeksie karnym z 1997 r., leżą tragiczne doświadczenia II Wojny Światowej oraz zbrodniczy – w niespotykanym rozmiarze – charakter działań państw totalitarnych, które stworzyły niebezpieczną pożywkę dla zbrodni ludobójstwa w wieku XX. (...) Nadmierna liczba przesłanek dyskryminacyjnych w sposób niebudzący wątpliwości doprowadzi do rozmycia *ratio* wskazanych przepisów, co w sposób nieuchronny oznaczać będzie dewaluację chronionych przez nie wartości”.

to nie jest ona aż tak naganna jak przemoc motywowana nienawiścią i nie musi spotykać się z równie surową reakcją prawnokarną. Najczęściej podnoszony argument dotyczący tego, że przemoc wobec kobiet zachodzi zwykle między osobami bliskimi, a ewentualna nienawistna motywacja nie dotyczy cechy płci, ale bardziej konkretnej osoby, nie jest argumentem nie do odparcia. Jak to zostało wcześniej wskazane, „tradycyjne” przestępstwa z nienawiści także zdarzają się pomiędzy znajomymi, a nie wyłącznie obcymi. Istnienie relacji między sprawcą a ofiarą nie przekreśla automatycznie uznania przestępstwa za przestępstwo z nienawiści. Kluczowe jest ustalenie motywacji sprawcy, tj. czy jego działanie wynikało z nienawiści wobec określonej cechy grupowej ofiary, czy też z powodów czysto osobistych. Decydujące jest zbadanie motywacji sprawcy przestępstwa z nienawiści, tj. czy pobił, zgwałcił, znieważył sąsiada/sąsiadkę dlatego, że jest Żydem, Romem, katolikiem, muzułmaninem itp., czy dokonał tych przestępstw z uwagi na personalną niechęć wobec konkretnej osoby, względnie z powodu innych zaburzeń, które nie pozwalały mu kontrolować swojego zachowania.

O ile formalnych przeszkód nie ma, by uznać przemoc wobec kobiet za przestępstwo z nienawiści, o tyle problematyczną kwestią jest udowodnienie nienawistnej motywacji sprawcy, tj. że do przemocy (czy fizycznej, czy słownej agresji) doszło dlatego, że osoba, która doświadczyła przemocy, jest kobietą, a nie z innych powodów⁶³. W sytuacji kiedy do przestępstwa dochodzi w bliskich relacjach rodzinnych, towarzyskich, zawodowych itp., może być to utrudnione. W przypadku np. kobietobójstwa⁶⁴ sprawca nie może się pogodzić z odejściem partnerki, przestępstwo jest wynikiem zazdrości czy konsekwencją eskalacji przemocy domowej, a niekoniecznie motywem jest nienawiść do kobiet jako konkretnej grupy osób. Podobnie w przypadku przestępstwa zgwałcenia⁶⁵ – z jednej strony sprawca chce zademonstrować władzę i dominację nad ofiarą, a z drugiej dąży do zaspokojenia popędu seksualnego⁶⁶. Okaleczanie żeńskich narządów płciowych⁶⁷ również nie jest motywowane nienawiścią, ale chęcią kultywowania tradycji i zwyczajów określonej społeczności, podobnie jak wymuszone małżeństwa⁶⁸. Wymuszona aborcja i wymuszona sterylizacja⁶⁹ mogą bardziej wiązać się z dążeniem do wyeliminowania określonej społeczności narodowej, etnicznej czy religijnej i nienawiścią do tej zasadniczej cechy jest głównym motywem popełnienia przestępstwa. Jeśli zaś chodzi o przemoc domową, to jej przyczyny są złożone i trudno jest – bez analizy konkretnej sprawy – wskazać, jakie motywy kierowały sprawcą⁷⁰.

⁶³ Warto zauważyć, że trudności dowodowe związane z ustaleniem motywacji nienawiści nie są specyficzne jedynie dla przypadków przemocy wobec kobiet, lecz występują powszechnie we wszystkich sprawach dotyczących przestępstw z nienawiści. Ustalenie, czy dana motywacja była dominująca, czy jedynie marginalna, jest wyzwaniem również w kontekście przestępstw na tle rasowym, religijnym czy narodowościowym.

⁶⁴ Taka sytuacja miała miejsce w sprawie zabójstwa Giulii Cecchetti – zamordowanej przez byłego partnera, który nie mógł pogodzić się z zakończeniem związku. Sprawa ta stała się przyczynkiem do debaty o konieczności wprowadzenia odrębnego typu czynu zabronionego, tj. kobietobójstwa. Zob. <https://apnews.com/article/italy-woman-killed-femicide-trial-868aea14441ca5e-adc127b74faaa4c5> (dostęp: 27.08.2025 r.) oraz <https://www.theguardian.com/world/2024/nov/26/we-need-a-cultural-revolution-femicide-victims-family-seek-change-in-italy> (dostęp: 27.08.2025 r.).

⁶⁵ Art. 36 konwencji stambulskiej.

⁶⁶ Zob. A. Depko, A. Krasowska, *Teorie dotyczące przestępczych zachowań seksualnych* [w:] A. Depko, A. Krasowska, *Seksuologia sądowa*, Warszawa 2021.

⁶⁷ Art. 38 konwencji stambulskiej, art. 3 dyrektywy 2024/1385.

⁶⁸ Zob. art. 37 konwencji stambulskiej, art. 4 dyrektywy 2024/1385.

⁶⁹ Art. 39 konwencji stambulskiej.

⁷⁰ Można wskazać na problemy z kontrolą agresji, potrzebę dominacji, ale istotne znaczenie mogą mieć też np. uzależnienie od alkoholu czy narkotyków. Zob. np. B. Susmitha, *Domestic Violence: Causes, Impact and Remedial Measures*, „Social Change” 2016/4(46), s. 602–610; K.E. Leonard, *Alcohol's role in domestic violence: a contributing cause or an excuse?*, „Acta Psychiatrica Scandinavica” 2002/106, s. 9–14.

Ustalenie nienawistnej motywacji sprawcy, skierowanej wobec konkretnej osoby dlatego, że jest kobietą, nie jest niemożliwe. Wymaga jednak – ze strony organów ścigania – włożenia dodatkowej pracy w toku postępowania karnego, wiedzy i wrażliwości dotyczącej przestępstw z nienawiści⁷¹. Dla przyjęcia, że zgwałcenie, pobicie czy znieważenie w mediach społecznościowych było przestępstwem z nienawiści, konieczne jest zbadanie właściwości i warunków osobistych sprawcy oraz zbadanie jego dotychczasowego stylu życia (np. w formie wywiadu środowiskowego). Pomocne dla ustalenia nienawistnej motywacji⁷² będą np. wypowiedzi podejrzanego/oskarżonego w mediach społecznościowych (czy publikowane były treści mizoginiczne, deklaracje nienawiści wobec kobiet, treści sugerujące podrzędną rolę kobiet), przynależność do środowisk propagujących nienawiść wobec kobiet i tradycyjny podział ról społecznych (grupy redpill, incele, manosfera, skrajne ruchy antygenderowe, fundamentalistyczne ruchy religijne, w których kobiety są traktowane jak niewolnice seksualne) czy wcześniejsze zachowania lub wypowiedzi wobec kobiet oraz to, czy jego zachowanie wobec kobiet różniło się w sposób znaczący od zachowania wobec mężczyzn z podobnych sytuacji. Pomocne mogą okazać się opinie biegłych psychiatrów i psychologów dotyczące np. skłonności do agresji, uprzedzeń wobec określonych grup społecznych czy wcześniejszych, negatywnych doświadczeń z kobietami, co mogło stać się przyczyną wykształcenia się niechęci (nienawiści) dla całej grupy społecznej. W dalszej kolejności w toku postępowania dowodowego konieczne będzie udowodnienie, że osoba doświadczyła jakiejś formy przemocy dlatego, że była kobietą. Nie wystarczy wykazanie, że pokrzywdzoną jest kobieta – trzeba udowodnić, że stała się pokrzywdzoną z powodu swojej płci. Z uwagi na fakt, że przemoc wobec kobiet zwykle zdarza się w bliskich relacjach, dla przyjęcia, że dane zachowanie było przestępstwem z nienawiści, należy również wykazać, że brak jest innych, konkurencyjnych motywacji, które wykluczyłyby nienawiść i uprzedzenia jako dominującą przyczynę popełnienia przestępstwa⁷³.

5. Zakończenie

Przemoc wobec kobiet jest niewątpliwie formą przemocy ze względu na płeć, zakorzenioną w tradycji społecznej, kulturowej i religijnej większości społeczeństw, także europejskich. Dynamiczne zmiany społeczne, jakie nastąpiły w XX w. – emancypacja kobiet, uzyskanie prawa głosu w wyborach, możliwość złożenia pozwu o rozwód⁷⁴, posiadania konta w banku⁷⁵,

⁷¹ Zob. wytyczne Prokuratora Generalnego ws. ścigania przestępstw z nienawiści: <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/wytyczne-prokuratora-generalnego-w-zakresie-prowadzenia-postepowan-o-przestepstwa-motywowane-uprzedzeniami> (dostęp: 27.08.2025 r.).

⁷² Pomocne może być posługiwanie się tzw. wskaźnikami uprzedzenia (*bias indicators*), które obejmują m.in.: wcześniejsze nienawistne wypowiedzi sprawcy, publikowanie mizoginicznych treści w mediach społecznościowych, przynależność do organizacji szerzących nienawiść wobec kobiet, charakter ataku odwołujący się do stereotypów płciowych, a także różnice w traktowaniu kobiet i mężczyzn w podobnych sytuacjach. Zob. np. poradnik OBWE dotyczący wskaźników uprzedzeń: https://www.osce.org/files/f/documents/8/9/419897_0.pdf (dostęp: 27.08.2025 r.), czy materiały FBI dotyczące ścigania przestępstw z nienawiści: <https://le.fbi.gov/file-repository/hate-crime-data-collection-guidelines-and-training-manual.pdf/view> (dostęp: 27.08.2025 r.).

⁷³ Przykładowo, jeśli przemoc była wynikiem konfliktu majątkowego, osobistej relacji czy choroby psychicznej – może być trudno przypisać jej charakter nienawistny.

⁷⁴ Np. w Hiszpanii kobiety mogły złożyć pozew o rozwód dopiero od 1981 r.; Ley 30/1981, de 13 de julio, de Divorcio, Boletín Oficial del Estado (BOE) número 167, de 14 de julio de 1981.

⁷⁵ W Szwajcarii kobiety mogły otworzyć własne konto bankowe dopiero w 1985 r. Wcześniej, zgodnie z obowiązującymi wówczas przepisami prawa, kobiety były traktowane jako osoby prawnie zależne od swoich mężów lub ojców i nie miały pełnej zdolności do czynności prawnych, co oznaczało, że nie mogły samodzielnie zarządzać swoimi finansami ani otwierać kont bankowych bez zgody mężczyzn; <https://time.com/5853643/women-scream-gender-equality-switzerland/> (dostęp: 27.08.2025 r.).

kontynuowanie zatrudnienia niewymagające zgody męża⁷⁶, rozwój koncepcji autonomii seksualnej i przyjęcie, że do zgwałcenia może także dojść w małżeństwie⁷⁷ – nie zostały w pełni internalizowane. W kontekście przestępstw z nienawiści pojawia się pytanie, czy przemoc wobec kobiet może zostać zakwalifikowana jako tego rodzaju przestępstwo.

Przestępstwa z nienawiści są tradycyjnie definiowane jako czyny motywowane uprzedzeniami wobec grup ludzi ze względu na trudno zmienialne cechy, a tradycyjnie są to religia, narodowość czy pochodzenie etniczne. W tej perspektywie przemoc wobec kobiet, jako przemoc wynikająca z uprzedzeń wobec płci, może stanowić rodzaj przestępstwa z nienawiści, jednak kwestia ta budzi kontrowersje. Z jednej strony przemoc wobec kobiet jest powszechna, co sprawia, że klasyfikowanie jej jako przestępstwa z nienawiści mogłoby prowadzić do rozmycia tej kategorii. Z drugiej strony należy zauważyć, że przemoc wobec kobiet w istocie często wynika z mizoginicznych uprzedzeń, które stopniowo zyskują ponownie na znaczeniu w przestrzeni publicznej i które nie powinny być akceptowane. Formalnych przeszkód jednak nie ma, by uznać przemoc wobec kobiet za przestępstwo z nienawiści. Problematiczne może natomiast okazać się wykazanie, że do danego przestępstwa (pobicia, zgwałcenia, znieważenia) doszło z uwagi na niechęć do kobiet jako grupy osób, a nie z innych powodów. Co więcej, przemoc wobec kobiet ma silne zakorzenienie kulturowe i religijne, a w takiej sytuacji (np. gdy chodzi o okaleczanie żeńskich narządów płciowych) trudno przyjąć nienawistny motyw.

Ze względu na zróżnicowanie powodów przemocy wobec kobiet nie jest możliwe przyjęcie, że każde przestępstwo motywowane płcią jest przestępstwem z nienawiści. Jednocześnie nie oznacza to, że element nienawiści – niechęci i uprzedzeń – nie powinien być brany pod uwagę przy ocenie kryminalnej zawartości określonego przestępstwa. Przyjęcie, że płeć jest cechą, która może być „przyczyną” niechęci, agresji, przemocy słownej i fizycznej, oraz odzwierciedlenie tego założenia w przepisach prawnych pozwala na oddanie całości społecznej szkodliwości danego zachowania⁷⁸.

Dla uznania określonej cechy za element przepisów karnych dotyczących przestępstw z nienawiści fundamentalne znaczenie ma społeczna wrażliwość na sytuację osób dyskryminowanych. Ta społeczna wrażliwość ma zakorzenienie kulturowe i wiąże się z tradycjami obowiązującymi w konkretnym państwie. Nie można przyjąć, by – nawet w ramach Unii Europejskiej – panowała powszechna zgoda co do uznania przemocy wobec kobiet za przestępstwo z nienawiści⁷⁹. Warto podkreślić, że dyrektywa 2024/1385, chociaż zwraca uwagę na kwestię nienawiści i mizoginii, to czyni to w wąskim zakresie dotyczącym mowy nienawiści w internecie. Planowana ustawa z 6.03.2025 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny pozwalała na uwzględnienie nienawistnych motywów popełnienia przestępstwa także wtedy, gdy dotyczyły one płci. Zgodnie ze znowelizowanym art. 53 § 2a pkt 6 k.k. okolicznością obciążającą, konieczną do uwzględnienia na etapie sądowego wymiaru kary, było „popełnienie przestępstwa motywowanego nienawiścią z powodu przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej, bezwyznaniowości, niepełnosprawności, wieku, płci lub orientacji seksualnej”. Do art. 119 § 1 k.k.,

⁷⁶ We Francji przepisy pozwalające kobietom kontynuować zatrudnienie po wyjściu za mąż bez zgody męża wprowadzono w 1965 r.; Loi n° 65-554 du 13 juillet 1965, relative à la capacité des époux.

⁷⁷ W Wielkiej Brytanii zgwałcenie w małżeństwie nie było przestępstwem do 1991 r.; Sexual Offences Act 1991, c. 27; https://www.austlii.edu.au/au/legis/vic/hist_act/coa1991223.pdf (dostęp: 27.08.2025 r.).

⁷⁸ Warto zauważyć, że dyrektywa 2024/1385 nakazuje uwzględnić – jako okoliczność obciążającą – że „celem przestępstwa było ukaranie ofiary za jej orientację seksualną, płeć, kolor skóry, religię, pochodzenie społeczne lub przekonania polityczne” (art. 11 lit. p dyrektywy 2024/1385).

⁷⁹ Zob. omówienie ustawodawstwa, które włącza płeć jako jedną z cech przy przestępstwach z nienawiści – uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, druk sejm. nr 876, Sejm X kadencji.

art. 256 § 1 k.k. oraz art. 257 k.k. również dodano cechę płci. Warto jednak zauważyć, że debata parlamentarna⁸⁰ koncentrowała się przede wszystkim na rozszerzeniu przestępstw z nienawiści o orientację seksualną i podniesienie poziomu ochrony osób ze społeczności LGBT. Kwestia przemocy motywowanej płcią jako przestępstwa z nienawiści nie była w zasadzie poruszana⁸¹, co sprawia wrażenie, że dodanie tej cechy do wyżej wskazanych przepisów nie było zasadniczym celem nowelizacji⁸². W związku ze skierowaniem ustawy przez Prezydenta do Trybunału Konstytucyjnego w trybie kontroli prewencyjnej ustawa nie została podpisana i konieczne jest oczekiwanie albo na rozstrzygnięcie Trybunału albo na wycofanie wniosku przez wnioskodawcę⁸³.

Chociaż ustalenie, czy przestępstwo motywowane płcią było także przestępstwem z nienawiści, może okazać się problematyczne i wymaga dodatkowych nakładów sił i środków od organów ścigania, to celowe jest uwzględnienie cechy płci przy „projektowaniu” przestępstw z nienawiści. Zmiany społeczne i dążenie do równouprawnienia, równych szans kobiet i mężczyzn nie są czymś stałym i ugruntowanym w świadomości społecznej. Przyznanie dodatkowej ochrony może pomóc w utrwaleniu zmian i być przyczynkiem do dalszej edukacji społeczeństwa. Ponadto prawo musi reagować na powstawanie skrajnych ruchów społecznych, które mogą stanowić zagrożenie dla słabszej grupy ludności – kobiet – i nie czekać, aż słowna przemoc w przestrzeni internetowej (niemieszcząca się obecnie w ramach „mowy nienawiści”) zmieni się w przemoc w realnym świecie. Nie można także wykluczyć, że włączenie cechy płci do kategorii przestępstw z nienawiści będzie korzystne także dla mężczyzn, zwłaszcza w związku z – zyskującą na popularności – mizoginią w przestrzeni internetowej⁸⁴.

Abstract

Violence against women as a hate crime

Violence against women is a widespread and cross-cultural phenomenon affecting women regardless of their social status, education, ethnic origin or religion. The objective of the article is to examine whether violence against women can be classified as a hate crime. It is argued that such violence meets the criteria of a crime inspired by prejudice against a feature that is beyond the individual's control, and that its consequences extend beyond the perpetrator-victim relationship. However, the literature draws attention to the difficulties of proving the perpetrator's hateful inspiration, especially in the context of domestic violence or sexual offences, as well as concerns about diluting the category of hate crimes. On the other hand, there are no formal obstacles to such a qualification, while the inclusion of sex in the list of hate crimes could strengthen legal protection, break the silent tolerance

⁸⁰ Przebieg prac parlamentarnych, opinie i posiedzenia komisji sejmowych można znaleźć na stronie: <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=876> (dostęp: 27.08.2025 r.).

⁸¹ Poza aspektem tożsamości płciowej, co – zgodnie z opinią Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego – jest elementem cechy „płci” w art. 119 § 1, art. 256 § 1, art. 257 oraz art. 53 § 2a pkt 6 k.k. Opinia dostępna jest na stronie (projekt UD29): <https://www.gov.pl/attachment/d293fa82-5715-4b25-a1d7-e2d1b528d3d9> (dostęp: 27.08.2025 r.).

⁸² Zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, druk sejm. nr 876, Sejm X kadencji, <https://orka.sejm.gov.pl/Druk10ka.nsf/0/9AE968A71B6305E7C1258BE7004EABD5/%24File/876.pdf> (dostęp: 27.08.2025 r.).

⁸³ Na rozprawie 8.07.2025 r. Prezydent zmodyfikował częściowo wniosek w trybie kontroli prewencyjnej i wycofał wniosek w zakresie dotyczącym dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. Wszelkie informacje o sprawie Kp 3/25 dostępne na stronie: <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/wokanda/art/przeslanki-penalizacji-mowy-nienawisci-1> (dostęp: 7.09.2025 r.).

⁸⁴ Zob. E. Coppelillo, *Women who hate men: a comparative analysis across extremist Reddit communities*, „Scientific Reports” 2025/15.

(which is still present) of violence against women and consolidate the process of women's emancipation and equality.

Keywords: hate crimes, violence against women, gender-based violence, criminal proceedings, women's rights, human rights

Dr Dominika Czerniak – Department of Criminal Proceedings, Faculty of Law, Administration and Economics, University of Wrocław, Poland; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8970-4017>

Bibliografia/References

- Bates L., *O mężczyznach, którzy nienawidzą kobiet. Od inceli do artystów podryw, Warszawa 2024.*
- Brownmiller S., *Against Our Will: Men, Women and Rape*, New York 1975.
- Condon S., Lieber M., Maillochon F., *Feeling Unsafe in Public Places: Understanding Women's Fears*, „Revue française de sociologie” 2007/5(48).
- Cook S.L., Wilson R.A., Thomas E.B., *A history of gender-based violence* [w:] *APA handbook of the psychology of women: Perspectives on women's private and public lives*, red. C.B. Travis, J.W. White, A. Rutherford, W.S. Williams, S.L. Cook, K.F. Wyche, Washington 2018.
- Coppolillo E., *Women who hate men: a comparative analysis across extremist Reddit communities*, „Scientific Reports” 2025/15.
- Coy M., *Violence Against Women in the US Theory, Research and Policy*, Abingdon Oxon 2024.
- Czerniak D., *Pozytywne proceduralne obowiązki państwa w przeciwdziałaniu mowie nienawiści ze względu na orientację seksualną w orzecznictwie ETPC*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2025/6.
- Dawson M., *Considering Sex/Gender-Based Violence as a Form of Hate: The Invisibility of Sex and Gender*, „Trauma, Violence, & Abuse” 2025.
- Demenko A., *Przestępstwa popełniane przez wypowiedź*, Warszawa 2021.
- Depko A., Krasowska A., *Teorie dotyczące przestępczych zachowań seksualnych* [w:] A. Depko, A. Krasowska, *Seksuologia sądowa*, Warszawa 2021.
- Duda M., *Przestępstwa z nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Olsztyn 2016.
- Dunbar E., *Cultural and psychological characteristics in the evolution of hate crime initiatives* [w:] E.W. Dunbar, A. Blanco, D.A. Crèvecoeur-MacPhail, *The Psychology of Hate Crimes as Domestic Terrorism: U.S. and Global Issues*, Santa Barbara 2024.
- Gerstenfeld P., *Hate Crimes: Causes, Controls, and Controversies*, Los Angeles 2004.
- Gottfredson M.R., Nielsen M.S., *Intimate Partner Violence, Femicide, and General Theories: Issues for Research and Policy From the View of Modern Control Theory*, „Journal of Contemporary Criminal Justice” 2024/40(2).
- Hołyst B., *Nietolerancja jako źródło zachowań przestępczych*, „Prokuratura i Prawo” 2003/11.
- Jacobs J.B., Potter Kimberley K., *Hate Crimes: Criminal Law & Identity Politics*, Oxford–New York 1998.
- Jordan J., *Tackling Rape Culture: Ending Patriarchy*, Abingdon Oxon 2021.
- Kelly L., *Surviving Sexual Violence*, Cambridge 1988.
- Kerr G., *What Is Gender-Based Violence?* [w:] *Gender-Based Violence in Children's Sport*, London 2022.
- Leonard K.E., *Alcohol's role in domestic violence: a contributing cause or an excuse?*, „Acta Psychiatrica Scandinavica” 2002/106.

- Manson G., *Hate crime and the image of the stranger*, „The British Journal of Criminology” 2005/45(6).
- Mason-Bish H., *We need to talk about women: examining the place of gender in hate crime policy* [w:] *Responding to Hate Crime: The Case for Connecting Policy and Research*, red. N. Chakraborti, J. Garland, Bristol 2014.
- McPhail B.A., DiNitto D., *Prosecutorial Perspectives on Gender-Bias Hate Crimes*, „Violence Against Women” 2005/9(11).
- McPhail B.A., *Gender-biased hate crimes. A review*, „Trauma, Violence & Abuse” 2002/3(2).
- Patric S., Rajiva M., *The Forgotten Victims of Sexual Violence in Film, Television and New Media*, Cham 2022.
- Pendo E., *Recognizing Violence Against Women: Gender and the Hate Crimes Statistics Act*, „Harvard Women’s Law Journal” 1994/17.
- Perry B., Alvi S., *‘We are all vulnerable’: The in terrorem effects of hate crimes*, „International Review of Victimology” 2012/1(18).
- Perry S., *A Crime by Any Other Name: The Semantics of Hate*, „Journal of Social Issues” 2002/58(2).
- Perry S., *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*, New York–London 2001.
- Piazza J.A., *Politician hate speech and domestic terrorism*, „International Interactions” 2020/3(46).
- Płatek M., *Mowa nienawiści – przestanki depenalizacji* [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, red. A. Bodnar, A. Gliszczyńska-Grabias, R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, Warszawa 2010.
- Raport OBWE, *Przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści na poziomie regionalnym*; <https://www.osce.org/files/f/documents/a/4/498681.pdf> (dostęp: 27.08.2025 r.).
- Russo N.F., Pirlott A., *Gender-Based Violence*, „Annals of the New York Academy of Sciences” 2006/1087.
- Stark E., *The Theory of Coercive Control* [w:] *Coercive Control: How Men Entrap Women in Personal Life*, New York 2023.
- Stefaniak A., *Anders Breivik – szaleniec czy faszysta? Czyli polska prasa o norweskim zamachowcu*, Warszawa 2012.
- Sugiura L., *The Incel Rebellion: The Rise of the Manosphere and the Virtual War Against Women*, Bingley 2021.
- Susmitha S., *Domestic Violence: Causes, Impact and Remedial Measures*, „Social Change” 2016/4(46).
- Śledzińska-Simon A., *Decyzja ramowa w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii jako trudny kompromis wobec mowy nienawiści w Unii Europejskiej* [w:] *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, red. A. Bodnar, A. Gliszczyńska-Grabias, R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, Warszawa 2010.
- Walters M.A., *Gender ‘Hostility’, Rape, and the Hate Crime Paradigm*, „The Modern Law Review” 2014/4(77).
- Woźniński M., *Przestępstwa motywowane uprzedzeniem (bias/prejudice crimes) oraz przestępstwa z nienawiści (hate crimes)* [w:] *Prawnkarne aspekty zwalczania mowy nienawiści*, Warszawa 2014.